

Strategii descriptive în *Didahiile* lui Antim Ivireanul

Maria CĂTĂNESCU

Cet article propose une analyse rhétorique de la séquence descriptive dans les textes omilétiques (Didahii) d'Antim Ivireanul. On discute les (auto)portraits et surtout les descriptions explicatives (les définitions) des termes abstraits; leur traits essentiels d'ordre formel et fonctionnel sont significatifs pour le discours omilétique roumain médiéval et pour la culture rhétorique et ecclésiastique d'Antim Ivireanul.

Mots-clés: analyse rhétorique, séquence descriptive, les Didahii d'Antim Ivireanul.

Cercetările (relativ) recente de *analiză textuală*¹ au deschis noi perspective de interpretare a textului artistic / nonartistic, stabilind totodată o relație de continuitate și de complementaritate cu abordările stilistico-retorice clasice.

Observațiile de mai jos au ca punct de plecare o premisă majoră a analizei textuale: un *text x*, indiferent de apartenența sa funcțională sau tipologică, este o entitate cu *organizare secvențială*²:

(a) *simplă* (textul este format dintr-o unică secvență, întrunind caracteristicile tipice pentru una dintre următoarele categorii: narativă, descriptivă, dialogată, explicativă, argumentativă) sau

(b) *complexă și eterogenă* (textul rezultă din asamblarea nepredictibilă și, în principiu, irepetabilă a unui număr oarecare de secvențe textuale; în astfel de situații, tipul de secvență dominantă cantitativ determină profilul structural al întregului text).

1. Studiul de caz pe care îl propunem vizează *Didahiile* lui Antim Ivireanul dintr-o perspectivă restrânsă: **secvența descriptivă**, cu principalele ei caracteristici de ordin tematic, formal, funcțional și distribuțional.

În predicile³ lui Antim, descrierile propriu-zise, dar și cele narativizate, au pondere însemnată și statut stilistico-retoric privilegiat; permanentele interferențe și fuzionări cu secvențe explicative și/sau argumentative nu le subminează poziția forte pe care o ocupă în text.

¹ Avem în vedere, îndeosebi, numeroasele lucrări ale autorilor de limbă franceză, dintre care: Adam, Petitjean (1989), Hamon (1993), Adam (1999), Gervais-Zaninger (2001), Adam (2005).

² Vezi Adam (1999: 19-43) și, mai ales, Adam (2005, 184-188).

³ Informații teoretice exhaustive privind textul / discursul omiletic, la Gordon (2000).

2.1. Pentru configurația compozițională a *Didahiilor* prezintă importanță două variante tematice: *portretul/autoportretul* și, mai ales, *descrierea abstractelor* (însușind deopotrivă reacții umane pozitive sau negative, reguli de conduită, precepte și concepte creștine).

Atenția acordată celor două variante semantice este inegală, astfel încât observațiile de retorică a (auto)portretului constituie un simplu termen de comparație⁴ pentru analiza, mai amplă, a descrierii (definirii) abstractelor.

2.1.1. Portretul și autoportretul pun în evidență strategii descriptive și particularități funcționale net distincte.

Portretele, centrate, de regulă, asupra unor personaje biblice exemplare (Iisus, Sfânta Maria,, Sfântul Nicolae, Sfântul Dumitru, apostolii Petru și Pavel) sunt, fără excepție, descrieri ample, ornamental-expresive⁵, idealizante și euforice, eventual picturale, care aduc în atenție exemple și modele demne de venerație; abundența figurativă (comparații, serii metaforice în climax, lanțuri de interogații retorice), precum și lexicul „nobil” susțin ceremonialul de *laudatio* și pathosul omiletic. În consecință, secvențele descriptive de acest tip dezvoltă constant o puternică funcție argumentativă de inducere a unei opinii și atitudini pozitive față de „obiectul” descris:

„Aleasă iaste, că iaste izvor carele cu curgerile cereștilor bunățăț adapă sfinta biserică și tot sufletul creștinesc.

Aleasă iaste, că iaste chiparos carele cu nălțimea covârșaste ceriurile și pentru mirosul cel din fire s-au arătat departe de toată stricăciunea.

Aleasă iaste, că iaste crin, că măcar de au și născut între mărăcinii nenorocirii ceii de obște, iar nu ș-au pierdut niciodată podoaba albiciunii.

Aleasă iaste că iaste nor carele n-au ispitit nici o greime a păcatului.

Aleasă iaste, pentrucă iaste fecioară mai nainte de naștere, fecioară în naștere, fecioară și după naștere și iaste o adîncime nepreceptută a bunățăților și o icoană însuflețită a frumoseților celor cerești” (p. 20)⁶.

Același statut argumentativ-persuasiv îl au și portretele de blamare, individuală (Lucifer, de ex.) sau colectiv-generică (mincinoșii, lacomii, ipocriții, trufașii ș.a.); indiferent de personajul-țintă, care încalcă normele creștine, descrierile de discreditare, preponderent de tip „a face”, activează numeroase procedee, eficiente ca expresii ale negației: termeni și sintagme ofensatoare, verbe de acțiune cu formă și semnificație negativă, antiteze agravante, apostrofe. Nu de puține ori (inclusiv în secvențele formulate la persoana I pl.), descrierea de blamare, *in crescendo*, atinge limita pamfletului:

⁴ Despre această variantă descriptivă, observații complementare la Cătănescu (2006: 598-599), Cătănescu (2010: 343-345).

⁵ Despre specificul descrierilor ornamentale și expresive, vezi Adam, Petitjean (1989: 9-24).

⁶ Exemplele, extrase din *Ivireanul* (1972) sunt însoțite numai de indicarea paginii. Prin *é se* notează *ea*, „în cuvintele nediftongate astăzi”; vezi *Ivireanul* (1972: LXII).

„Și la acea **mincinoasă ispovedanie**, ce facem? Cercăm să aflăm duhovnic om prost, pentru ca să se teamă de noi și să-i fie rușine de fetele noastre și ce vom zice noi așa să fie, socotind în gândurile noastre că, precum înșălăm pre dînsul, vom înșala și pre Dumnezeu. Dară Dumnezeu nu să înșală, ce ne înșălăm noi înșine, spre peirea noastră cea sufletească.

Și cînd mérgem să ne ispoveduim **nu spunem duhovnicului că mîncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și-i bem sîngele și sudoarea fetei lui cu lăcomiile și cu nesațiul ce avem, ci spunem cum c-am mîncat la masa domnească, miercurea și vinerea, pște și în post raci și untedelemn, și am băut vin.**

Nu spunem că ținem bălaurul cel cu 7 capete, zavistiia, încuibat în inimile noastre, de ne roade totdeauna ficații, ca rugina pre fier și ca cariul pre lemn, ce zicem că n-am făcut nimănui nici un rău.

Nu spunem că crédem minciunile slugilor noastre mai vîrtos decît aedvărul celui ce să năpăstuiaste, carele, de s-ar și jura, nu-l crédem, nici îi facem dreptate, ci-l pedepsim cu atîta cruzime de inimă, cît de am putea l-am stinge și de pre fața pămîntului; ce zicem că fiind în valurile lumii nu putem să ne căutăm de suflet, / ci dăm cîte un sārindariu, iară din jafuri, iar din nedreaptă agoniseală.

Nu spunem că pre carele îl vedem că jăfuiaste și pradă și căznéște pre sāraci, îi laudăm și-i zicem că iaste om înțelept, îi ajunge mintea la toate și iaste vrédnic și face dreptăți, iar pre carele îl vedem că nu să amésteacă într-acélia îl facem blestemat, mojić și nevrédnic și cum că nu-i ajunge mintea să facă judecări și dreptate /.../” (p. 95-96).

Autoportretul are trăsături distinctive proprii; de dimensiuni relativ reduse, plasat în deschiderea exordului sau la limita dintre anumite unități compoziționale ale didahiei, autoportretul este reductibil la o unică intenție și manevră discursivă – simularea modestiei și a ignoranței⁷. Această formă de diplomație verbală creează *distanțarea* solemn- admirativă și reverențioasă a oratorului față de personajele / istoriile evocate, dar și *apropierea* afectivă de auditoriul eterogen a cărui atenție trebuie câștigată.

Numeroasele secvențe de acest tip reprezintă expresia convențională și antifraștică a unui ethos discursiv care mizează pe efectul de *benevolentiae* al stratagemii de autoumîlire, abil inserată în discurs:

„Puțin ajutoriu va putea lua un bogat de la un sărac și puțină laudă va auzi nu cîștit de la un neînvățat. *Drept acéia dară și eu, știindu-mi sārăciia bunătăților și slăbiciunea învățaturii, stau de mă mir ce voi face.* Că de o parte uitându-mă mārîrilor preasfintei fecioarei Mariei a căreia intrarea cea cu pohfală în beserică astăz prăznuim; de altă parte, văzând atîtea cîștite obaze, împodobite cu florile bunătăților și cu înțelepciune, *mă spăimântez și nu cutez a grăi. Că ce tărîe are ticăloasa mea limbă, a lauda și a cîști cu vrednicie pre un ca aceasta, care iaste aleasă /... /? Sau ce putere are izvorul meu cel cu o picătură de apă, să adape o grădină sufletească ca aceasta?” (p. 41).*

⁷ Vezi Mortara Garavelli (1999: 264-265).

2.1.2. Raportată la (auto)portret, **tema abstractelor** plasează secvența descriptivă din *Didahii* în alt registru stilistic și în alt regim funcțional.

În acest sens, semnalăm câteva puncte de interes:

(a) Lista pantonimelor, respectiv a termenilor „temă-titlu”⁸ care desemnează abstractul descris, realizând așa-numita procedură de „ancoraj referențial”⁹ este foarte bogată (v., de ex.: *crediința, nădejdea, dragostea, postul, ispovedania, rugăciunea, milostenia, omenia, vitejia, înțelepciunea, dreptatea, smerenia, curățenia, umilința, păcatele, pocăința, mărturisirea, botezul etc.*); acest inventar „deschis” pune în evidență atât un eșantion din terminologia esențială pentru limbajul omiletic medieval, cât și necesitatea explicării descriptive a abstractelor introduse în predică.

(b) Multitudinea termenilor „temă-titlu”, respectiv a conceptelor aduse în text, determină o particularitate distribuțională a descrierilor tematice pe care le anunță; de regulă, ele nu apar izolat, ca insule textuale autonome, ci în serii enumerative (tenare sau mai ample), frecvent cu ramificări și subtematizări¹⁰.

În cazul subtematizării, unui termen „temă-titlu” dominant și generic, i se subordonează alte abstracte-titlu:

„/.../ sfinții părinții noștri au pus multi nevoiță /.../ și au ales ca niște grâu curat din toate bunătățile câte ar putea fi aceste trei bunătăți mari: **crediința, nădejdia și dragostea** /.../ **Și iaste nădejdia de 2 feliuri:** una *bună* și alta *rea*. /.../ **Dragostea** /.../ **și iaste și aceaste de 3 feliuri:** una *dumnezeiască*, alte *firească*, și altă *pătimitoare și rea*” (p. 23-24).

Se înregistrează, de asemenea, subtematizări mai complicate, pe două și trei nivele:

„Pentru căci iaste **omul** făcut de Dumnezeu, îndoit, de suflet cuvântătoriu și de trup simțitoriu **are și bunătăți îndoite: sufletești și trupești. Și sînt bunătățile cele sufletești** 4: *vitejia, înțelepciunea, dreptatea și curățeniia*. **Bunătățile cele trupești încă sînt** 4: *tăria, întregimea, fromoséția și sănătatea*. **Și dintr-acéste bunătăți ale sufletului și ale trupului nasc alte 4 bunătăți de obște: crediința, nădejdia, dragostea și smereniia**. [...]” (p. 47).

La Antim, astfel de modele taxonomice sunt forme esențiale de organizare, de tip științific, a discursului omiletic. Indiferent de poziția sa ierarhică, fiecare termen- titlu guvernează câte un paragraf descriptiv; în consecință, părți extinse ale predicii devin macrosecvențe descriptive complexe, constituite prin înlănțuirea și imbricarea unor secvențe textuale de mici dimensiuni, dar unitare tematic și funcțional.

⁸ Vezi Adam (1989: 85).

⁹ Id. ibid.; cf. și reluarea discuției la Adam (2005: 147-148).

¹⁰ Vezi Adam (1989: 93-94) și Adam (2005: 150-151).

(c) Analiza comparativă a macrosecvențelor descriptive centrate asupra abstractelor permite izolarea principalelor trăsături specifice – facultative sau obligatorii; ele asigură, în grade diferite, omogenitatea retorică a descrierilor, fiind, totodată, semnificative pentru arta și tehnica organizării predicii la Antim.

Facultativ, dar frecvent, secvențele descriptive în discuție sunt prefațate de ample adresări către auditoriu și/sau de descrieri narativizate alegorice sau de reformulări ale unor parabole biblice. Acest ceremonial verbal, specific oratoriei de amvon asigură, în mare parte, atragerea publicului, prin implicarea sa rațională și emoțională:

„Pentru aceasta dară, vă pohtesc ca să vă deșchideți urechile inimilor voastre și să ascultați cuvintele ce voiu să grăesc, pentru ca să vă folosiți voi cu ascultarea și eu cu zisele. Că zice Pavel apostolul: „Fericiți cei ce grăesc în urechile celor ce ascultă”; și apoi trebuie să faceți roadă sufletească din cele ce veți auzi, pentru ca să nu vă fie ascultarea și osteneala în deșărt, că arătându-vă ca pomii cei fără de roadă și ca vițele cele stérpe, ce folos veți avea de ascultarea voastră și de osteneala ce ați făcut?”

Iată că au sosit, cu ajutoriul lui Dumnezeu, să începem de mîine călătoria sfintului post. Și pentru căci avem a merge la războiu asupra vrăjmașului sufletelor noastre, trebuie să ne gătim ca niște ostaș viteji ai lui Hristos, încingându-ne mijloacele noastre cu adevărul, după cum zice dumnezeescul Pavel și să ne încălțăm picioarele cu gătirea Evangheliei și să ne îmbrăcăm cu zaoa dreptății și să punem coiful mîntuirii pre capetele noastre și să luom pavăza credinții în mîinile noastre, cu carele vom putea stinge toate săgețile celui viclean, cele arzătoare și sabiia duhului carele iaste graiul lui Dumnezeu .” (p. 98).

În măsura în care susțin sau sugerează o anumită intenție comunicativă, nu sunt lipsite de interes nici procedeele retorice cu apariție izolată sau chiar singulară; de pildă, într-un context dat, elipsa descriptivă (declarată) poate indica - strategic și neechivoc – o atitudine/ opinie / stare de fapt: „Iar pentru **dragostea cea pătimitoare și rea**, nu vom zice nimic, pentru căci fieștecare înțelept și temătoriu de Dumnezeu o cunoaște că nu e bună; și pentru ace'ia, lipsească vorba ei de la mijloc, ca să nu ne spurcăm auzul” (p. 24).

Procedurile retorice obligatorii pentru descrierea abstractelor pot fi considerate, prin extensie, și norme de construcție a predicii la Antim Ivireanul.

Astfel:

- Recursul consecvent la *epanodă* determină stabilitate și, în ultimă instanță, stereotipia modelului de structurare a macrosecvenței descriptive; figură retorică din clasa repetiției, epanoda presupune segmentarea unei enumerări în constituenții săi, urmată de reluarea fiecărui constituent în regim de termen- titlu al unei microsecvențe descriptive.

Rezultatul este o descriere etajată, complicată progresiv prin ramificări și înglobări succesive; descrierea inițială, elementară, de tip „listă”, cu enumerare

nominală paratactică, este reformulată prin procedee descriptive mai elaborate, de factură și cu efect de *amplificatio*.

- Epanoda favorizează și justifică următoarea strategie discursivă: *definirea abstractelor*.

Predicile lui Antim Ivireanul sunt suprasaturate de definiții în lanț sau care decurg unele din altele, bazate, de regulă, pe parafraze sau citate biblice.

Aceste forme particulare ale descrierii abstractelor sunt, fără excepție, *definiții complexe*, în care componenta strict normativă se împletește cu cea descriptivă¹¹.

Componenta *normativă* constă în echivalări de tipul: **a** este **b** / **a**, adică **b** / **a** care se numește **b** : „*Nădejdea iaste o îndrăzneală adevărată către Dumnezeu*” (p. 23), „*/.../ iubirea de argint, carele să numește, a doua închinare de idol*” (p. 123), „*/.../ călcarea de lege, adecă nebagarea în seamă celor hotărâte și așazate în legi și în pravile*.” (p. 123).

Componenta descriptivă a definiției constă în reformularea și amplificarea glosării perifrastice normative; astfel, definiția normativă, concisă și neutră, devine stimul și punct de plecare al unei expansiuni descriptive savante, dar perfect adaptată la public și obligatoriu în beneficiul acestuia; sunt relevante în acest sens interogațiile de tip fatic orientate către auditoriu, precum și digresiunile minimale prin care Antim justifică tendința de clarificare a conceptelor care constituie principalele nuclee de semnificație ale discursului.

În general, la Antim Ivireanul, dezvoltarea descriptivă a definiției este un exercițiu și un exemplu de oratorie ecleziastică, susținută de procedee dintre cele mai diverse, dar stabile și omogene prin efecte cumulate, de ordin argumentativ-explicativ, persuasiv, didactic, liturgic, estetic.

Reproducem mai jos două exemple care, puse în paralel, pot evidenția o sumă de particularități retorice prototipice:

„Ați înțeles și puterea dragostii; să spui acum și a smereniei. Smereniia încă iaste sfârșitul, legătura și pecetea tuturor bunătăților, **căci** că de ar face neștine toate bunătățile lumii și smerenie să nu aibă, toate-s pierdute, toate-s stricate, toate-s de nimica și osteneala lor iaste în deșărt, **pentru căci smereniia iaste maică tuturor bunătăților. Și precum maica pune multă nevoiță din fireasca dragoste ce are de hrănește pre copiii săi, ca să-i crească și-i feréște de toate ca să nu li să întimple vreo primejdie și-i va piarde, așa și smereniia hrăniaște bunătățile de cresc și le feréște de toate primejdiile, ca să nu piară. Pentru căci** păcatul cel dintii și mai mare decât toate păcatele iaste mândriia, caré o au izvodit și au născut singur satana, carele era înger și să numiia Luceafăr, pentru multa lumină ce avea; care mândrie l-au surpat și l-au pogorît, cu toată ceata lui, întru céle mai de jos prăpăstii ale iadului /.../.

Și cu acest păcat al mândriei, pentru multa lui zavistie, au înșalat și pe ticălosul Adam, de l-au surpat din cinstea lui și l-au adus la moarte și l-au pogorît și pre dînsul în iad. **Și precum** păcatul mândriei au avut putere de au pogorît pre Luceafăr, pînă la céle mai de jos

¹¹ Despre structura definiției, vezi Mortara Garavelli (1999: 92).

prăpăstii ale iadului, **așa și bunătatea smereniei are mai multă putere decât mândria**; **că** au făcut pre singur Dumnezeu, carele iaste făcătorul Luceafărului și s-au plecat atîta, cît au lăsat ceriurile și toată slava și lauda ce avea de toate puterile cerești, de s-au pogorît pre pămînt și s-au făcut om și s-au smerit pînă la moarte, după cum zice fericitul Pavel, moarte de cruce; și s-au pogorît și pînă la iad de au scos pre Adam, cu tot neamul lui și l-au suit împreună cu dînsul la ceriu, unde au fost și mai înainte. Iară Luceafărul n-au putut să se mai sue, căci îl atîrnă păcatul în jos.

Că păcatul să asemîna pietrii și-i caută să meargă la maica ei, în pămînt, de unde și iaste. Iar bunătatea să aseamîna focului și iaste să meargă sus, în văzduh, unde-i iaste matca, că Dumnezeu iaste foc mistuitoriu și pară de foc suptîre, precum l-au văzut prorocul Ilie. Și precum un om are în casa lui aur, argint, scule și alte haine și cînd iase din casă pune lacăt și încue, pentru ca să nu meargă vreun hoț să i le fure, să se păgubească, așa și smereniia încue, ca un lacăt, toate bunătățile, ca să nu meargă hoțul cel de obște, diavolul, să le fure și să va păgubi de osteneala ce-au făcut ” (p. 48-50).

Și

„**Că precum nu iaste cu puțință a trăi neștine pre pămînt fără de hrană trupească și fără de îmbrăcăminte și fără de somn, așa nici fără de aceste trei bunătăți carele sînt, precum am zis și mai sus, credința, nădejdea și dragostea./.../**

Nădejdea iaste o îndrăzneală adevărată cătră Dumnezeu, dată în inima omului, din dumnezeiasca strălucire, ca să nu să deznădăjduiască niciodată de darul lui Dumnezeu, ci să fie încredințat cum că va lua, prin pocăință, ertăciune păcatelor și verice altă cêrere, sau trecătoare, sau vécinică. Și iaste nădejdia de 2 feliuri: una bună și alta rea. Bună iaste acéia cînd nădăjduiaște cineva la Dumnezeu să se mîntuiască, sau alt bine ce va să petreacă, că nici ostenêște, nici cheltuiaște nimic, cum zice David, că: „Cel ce nădăjduiaște spre Dumnezeu mila îl va încungiura”. Rea iaste acéia cînd nădăjduiaște cineva la om să-i facă vreun bine, sau vreo îndemînă la lucrurile cêste trecătoare ale lumii, care nădejde iaste mincinoasă și deșartă, cum zice iarăș David: „Nu vă năjduiți pre boiari, pre fiii oamenilor, la / carii nu iaste mîntuire” așijderea zice și Solomon: „Blestemat să fie tot cel ce nădăjduiaște spre om”.

Dragostea încă iaste o unire a mulți într-una și cale cătră Dumnezeu și vîrf tuturor bunătăților, după cum o adeverează și fericitul Pavel la 13 capete cătră corintheni, zicînd: „Decît credința și decît nădejdia iaste mai mare dragostea”. Și iaste și aceasta de 3 feliuri: una dumnezeiască, alta firească și alta pătimitoare și rea. Dragostea cea dumnezeiască iaste acéia ce zice la A dooa lege, la 6 capete: „Să iubești pre domnul Dumnezeul tău i proci”; iar cea firească iaste céia ce iubesc părinții pre fii și fiii pre părinți și fieștecare pe ruda sa și pe priiatenii săi /.../” (p. 23-24).

În citatele de mai sus, definierea abstractelor este susținută de o acumulare de procedee retorice, dintre care amintim:

- redefinirea negativă a termenului – țintă printr-o *correctio* inversă, de tip blam, dar care pune în valoare și întărește glosarea normativă inițială (/.../ căci de

ar face neștine toate bunătățile lumii și smerenie să nu aibă, toate-s pierdute, toate-s stricate, toate-s de nimica și osteneala lor iaste în deșărt, pentru căci smerenia iaste maică tuturor bunătăților”, p. 47);

- recursul la serii de cauzale metadiscursive (marcate de *că, căci, pentru căci*), formând mici enclave explicative care presupun stimulul interogativ „de ce?”;

- recursul la analogii „în cascadă” (urmând schema canonică: *precum / cum / așa cum ... așa și*), ceea ce implică organizare descriptivă și funcție explicativă („**Și precum maica pune multă nevoie... așa și smerenia hrăniaște...** ; „**Și precum păcatul mândriei au avut putere... așa și bunătatea smereniei are mai multă putere...** ; „**Și precum; un om are în casa lui aur, argint, scule ... când iase din casă pune lacăt și încue ... așa și smerenia încue, cu un lacăt, toate bunătățile...**”, p. 47-49).

Invariabil concretizatoare, analogiile trimit la universul comun, laic, premițând fie introducerea, fie reformularea unor concepte, în manieră explicită, didactic – moralizatoare.

Frecvent, analogiile sunt anunțate de cauzele metadiscursive, ceea ce evidențiază relația lor de solidaritate.

- recursul la digresiuni narativ-descriptive, care, sub forma unor pilde, pot introduce abstractul antonimic – sursă a altui șir de definiții, analogii și, în ultimă instanță, a unui discurs denigrator (v. de exemplu, antiteza *smerenie / mândrie* care anticipează blamarea lui Lucifer);

- validarea definițiilor prin argumente de autoritate, reprezentate de citate sau parafraze biblice, sursele predilecte fiind Iisus, David, Sfântul Petru și Solomon.

3. În *Didahiile* lui Antim Ivireanul, secvențele descriptive sunt notabile sub raport cantitativ, distribuțional, tematic, retorico- stilistic.

Diversitatea și subtilitatea tehnicilor de reprezentare este în concordanță cu potențialul multifuncțional al descrierii: formă de elogiare, de (auto)defăimare, de captare, de instruire și de informare a auditoriului; descrierea, de tip epistemic¹², devine o „secvență – pivot”, cu evidentă forță persuasivă, punct de jonctură și de intersecție cu secvențele explicative și argumentative.

Descrierile tematice – din clasa portretului și, mai ales, a abstractelor – sunt ilustrative, în egală măsură, pentru omiletica medievală românească și pentru înalta cultură retorică și ecleziastică a lui Antim Ivireanul.

Surse

Antim Ivireanul, 1972, *Opere*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva

Bibliografie

¹² Succinte precizări despre două maniere descriptive de bază: *décrire perceptuel* și *décrire épistémique*, la Adam (2005: 151).

- Adam, Jean-Michel, 1989, *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*, Paris, Nathan
- Adam, Jean-Michel, 2005, *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours*, Paris, Armand Colin
- Adam, Jean-Michel; Petitjean, André, 1989, *Le texte descriptif*, Paris, Nathan
- Cătănescu, Maria, 2006: *Etos și patos în „Didahiile” lui Antim Ivireanul*, în „Limba română – Aspecte sincronice și diacronice”, Actele celui de al 5-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (8-9 dec. 2005), coord. Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, p. 593-601
- Cătănescu, Maria, *Imaginea auditoriului în „Didahiile” lui Antim Ivireanul*, în „Limba română: Controverse, delimitări, noi ipoteze (I)”, Gramatică, lexic, semantică, terminologii, istoria limbii române și filologie, Actele celui de al 9-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (București, 4-5 decembrie 2009), Ed. Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, București, Editura Universității București, p. 341-346
- Gervais – Zaninger, Marie – Annick, 2001, *La description*, Paris, Hachette
- Gordon, Vasile, 2000, *Introducere în omiletică*, București, Editura Universității din București
- Mortara Garavelli, Bice. 1999: *Manuale di retorica*, IV ed., Bompiani, Milano